

in infinitum non repugnat gratiæ, hoc solo quod forma accidentalis est essentialiter finita, quia non omnis progressus in infinitum repugnat formæ finitæ, ut patet in quantitate, quæ in infinitum augeri potest; neque enim in augmentatione intensionis est specialis aliqua repugnantia, quando alioquin forma intensibilis est, quia neque per talem intensionem mutatur species, aut essentia finita, neque forma ipsa in re habet aliquando infinitam perfectionem, sed semper finitam. Rursus, neque hoc augmentum repugnat gratiæ, quatenus talis forma est, quin potius ex hac parte habet omnia principia accommodata huic augmentatione, quia est participatio infinitæ naturæ, quæ solum ab infinito agente, tanquam a principali causa communicari potest, et per se vel facultates suas in infinitum objectum, prout in se est, tendit, et illi nunquam adæquatur; ergo. Et confirmatur, quia visio Dei finita augeri potest, ut infra dicetur; gratia vero est quædam forma, cui est connaturalis illa visio, propter quod dici solet, gratiam esse acceptationem ad gloriam; potest ergo ipsa gratia in infinitum crescere, sicut et ipsa gloria. Confirmatur secundo, quia nulla potest assignari ratio, propter quam repugnet hominem habentem hujusmodi gratiam quantumvis perfectam, mereri augmentationem illius, et beatitudinis. Dices: eodem arguento probaretur potuisse Christum mereri augmentationem suæ gratiæ et gloriæ. Respondeo: de absoluta potentia concedo, nec videtur posse in hoc dubitari, quia opera ejus dignissima erant, et poterant ad hunc effectum ordinari; tamen de facto et secundum legem ordinariam non fuit hoc expediens, quia secundum ordinem divinæ sapientiæ conveniens fuit definiri aliquem gradum gratiæ et gloriæ, quam illa anima perpetuo haberet, quia non decuit ut esset in perpetuo motu vel augmentatione, hoc enim est præter statum beatitudini connaturale; debuit ergo definiri aliqua certa intensione seu perfectio, in qua perpetuo quiesceret, quæ cum ex natura rei definita non sit, ut diximus, et infinita simpliciter esse non possit, ut etiam dictum est, debuit per divinam sapientiam definiri; fuit autem multo convenientius ut totam illam perfectionem gratiæ, quam perpetuo habitura erat, simul a principio haberet consummatam et perfectam. Ad fundamenta omnium opinionum, partim inter referendum ipsas opiniones, partim confirmando nostram sententiam satis responsum est.

12. *Objectio. — Responsio.* — Sed quæres primo quanta sit hæc intensio gratiæ Christi, quantumque excesserit aliorum hominum vel Angelorum gratias. Respondeo, hoc minime posse constare; verisimile tamen esse, tantam esse hanc unicam gratiam animæ Christi, ut omnes alias in se complectatur et excedat, ita ut si concipiamus, ex omnibus aliorum hominum et Angelorum gratiis inter se conjunctis unam consurgere habentem omnes illos gradus intensionis, intensio gratiæ Christi totam illam vel æquat, vel superat. Ratio est, quia si dignitas animæ Christi Verbo unitæ secundum se consideretur, digna erat summæ gratiæ, si esset possibilis; quia vero hæc impossibilis est, definita est per divinam sapientiam summa quædam gratia, quæ maxime esset consentanea dignitati et munieribus Christi; tota vero illa intensione optima ratione convenit Christo, tum propter dignitatem personalem, tum quia est universalis fons gratiæ, in quo tota debuit congregari, quæ in alios erat diffundenda; ergo credibile est ita factum esse, quia juxta regulam Augustini, l. 3 de Liber. arb., c. 5, id, quod vera ratione melius esse occurrerit, id credendum est fecisse Deum; et ideo Bernardus, ser. de Nativit. Mariæ, dicit Christum fuisse plenum ut fontem, Mariam ut aquæ ductum, alios ut rivulos; et ad hoc solet accommodari illud Psalm. 132: *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti ejus;* hoc enim unguentum gratiam significare, satis in superioribus ostensum est. Unde multa ex testimoniosis adductis hoc confirmant, præcipue illud: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre;* et illud ad Colos. 2: *In ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter,* id est, vere, ut Theodor. et Ansel. expoununt. De quo loco videri etiam potest Augustinus, ep. 57. Hinc Bonav., dist. 3, d. 13, q. 2, ait, gratiam Christi incomparabiliter excedere gratias aliorum. Altisod. vero, libro 3 Summ., titul. 1, cap. 5, ait excedere super omnem proportionem. De hac vero redibit latior sermo, cum sequente tomo similem questionem de gratia Virginis disputabimus.

13. *Objectio. — Responsio.* — Sed quæres secundo, an quod dictum est de intensione gratiæ, intelligendum etiam sit de donis et virtutibus quæ illam comitantur. Respondeo idem omnino esse de illis sentiendum, est enim eadem ratio de illis omnibus, cum sint

eiusdem ordinis, et gratiam ipsam comitentur quodammodo ut proprietates vel facultates illi proportionatae, unde cum in Christo sint omnia hæc dona supernaturalia in summa proportione, sicut gratia est summa, ita et charitas, et reliquæ virtutes omnes.

QUÆSTIO VIII.

DE GRATIA CHRISTI, SECUNDUM QUOD EST CAPUT ECCLESIAE, IN OCTO ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de gratia Christi, secundum quod est caput Ecclesie. Et circa hoc queruntur octo.

Primo, utrum Christus sit caput Ecclesie.

Secundo, utrum sit caput hominum, quantum ad corpora, vel solum quantum ad animas.

Tertio, utrum sit caput omnium hominum.

Quarto, utrum sit caput Angelorum.

Quinto, utrum gratia Christi, secundum quam est caput Ecclesie, sit eadem cum gratia habituali ejus, secundum quod est quidam homo singularis.

Sexto, utrum esse caput Ecclesie sit proximum Christo.

Septimo, utrum diabolus sit caput omnium malorum.

Octavo, utrum Antichristus etiam possit dici caput omnium malorum.

Disputavit D. Thomas de gratia Christi prout est formalis perfectio ejus, nunc de illa tractat prout est principium gratificandi alios; et quoniam hæc efficacitas convenit Christo quatenus est caput Ecclesie, ideo duo D. Thomas inquirit in hac quæstione. Primum est, an hæc dignitas capitii conveniat Christo, et quoniam capitum dicit respectum ad membra, simul inquirit quorum sit caput. Secundum est, quæ sit gratia per quam influit seu operatur ut caput, hæc enim proprie gratia capitii dicitur.

ARTICULUS I.

Utrum Christus sit caput Ecclesie¹.

1. Ad primum sic proceditur. Videtur quod Christo, secundum quod est homo, non competit

¹ Infr., q. 48, art. 1, cor., q. 49, art. 1, cor., et 3, dist. 13, q. 2, art. 1; et Ver., q. 29, art. 3, corp., fin., art. 4, et art. 5, corp.; et op. 2, c. 213, et opus. 60, cap. 3, colum. 9, et Cor. 11, lect. 1, col. 2, et Ephes. 1.

² Lib. 1 de Trinitat., art. 12, ante med., tom. 3.

esse caput Ecclesie. Caput enim influit sensum et motum in membra. Sensus autem, et motus spiritualis, qui est per gratiam, non influitur nobis a Christo homine, quia, sicut Augustinus dicit in libr. de Trinit. ¹, nec etiam Christus, secundum quod est homo, dat Spiritum Sanctum, sed solum in quantum est Deus. Ergo ei, secundum quod est homo, non competit esse caput Ecclesie.

2. Præterea, capitis non videtur esse aliud caput; sed Christi, secundum quod est homo, est caput Deus, secundum illud prima ad Corinth. 11: Caput Christi Deus. Ergo ipse Christus non est caput.

3. Præterea, caput in homine est quoddam particulare membrum influentiam recipiens a corde. Sed Christus est universale principium totius Ecclesie. Ergo non est Ecclesie caput.

Sed contra est quod dicitur Ephes. 1: *Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam.*

Respondeo dicendum, quod, sicut tota Ecclesia dicitur unum corpus mysticum per similitudinem ad naturale corpus hominis, quod secundum diversa membra habet diversos actus (ut Apostolus docet, Roman. 12, et 1 ad Corinth. 2), ita Christus dicitur caput Ecclesie, secundum similitudinem humani capitii. In quo tria possumus considerare, scilicet, ordinem, perfectionem, et virtutem. Ordinem quidem, quia caput est prima pars hominis, incipiendo a superiori. Et inde est quod omne principium consuevit vocari caput, secundum illud Ezech. 16: *Ad omne caput viae adificasti signum prostitutionis tuæ.* Perfectionem autem, quia in capite rigent omnes sensus, et interiores et exteriores, cum in ceteris membris sit solus tactus; et inde est quod dicitur Isai. 9: *Senex et longævus ipse est caput.* Virtutem vero, quia virtus et motus cæterorum membrorum, et gubernatio eorum in suis actibus, est a capite, propter vim sensitivam et motivam ibi dominantem; unde et rector dicitur caput populi, secundum illud 1 Reg. 15: *Nonne cum parvulus essem in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es?* Hæc autem tria competunt Christo spiritualiter. Primo enim secundum propinquitatem ad Deum gratia ejus altior est, et prior, etsi non tempore; quia omnes alii receperunt gratiam per respectum ad gratiam ipsius, secundum illud Rom. 8: *Quos prescrivit, hos et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui,* ut sit ipse primogenitus in

multis fratribus. Secundo vero perfectionem habet quantum ad plenitudinem omnium gratiarum, secundum illud Joan. 1: Vidimus eum plenum gratiae et veritatis, ut etiam supra ostensum est¹. Tertio, virtutem habet influendi gratiam in omnia membra Ecclesiae, secundum illud Joan. 1: De plenitudine ejus nos omnes accepimus. Et sic patet, quod Christus convenienter dicitur Ecclesiae caput.

Ad primum ergo dicendum, quod dare gratiam aut Spiritum Sanctum convenit Christo, secundum quod Deus, auctoritative; sed instrumentaliter convenit etiam ei, secundum quod homo, in quantum, scilicet, ejus humanitas instrumentum fuit divinitatis ejus. Et ita actiones ipsius ex virtute divinitatis fuerunt salutiferae, utpote gratiam in nobis causantes, et per per meritum et per efficientiam quamdam. Augustinus² autem negat Christum, secundum quod homo est, dare Spiritum Sanctum per auctoritatem; instrumentaliter autem, sive ministerialiter etiam alii Sancti dicuntur dare Spiritum Sanctum, secundum illud Galat. 3: Qui tribuit vobis Spiritum, etc.

Ad secundum dicendum, quod in metaphoricis locutionibus non oportet attendi similitudinem quantum ad omnia; sic enim non esset similitudo, sed rei veritas. Capitis igitur naturalis non est caput aliud, quia corpus humanum non est pars alterius corporis; sed corpus similitudinare dictum, id est, aliqua multitudine ordinata, est pars alterius multitudinis, sicut multitudine domestica est pars multitudinis civilis; et ideo paterfamilias, qui est caput multitudinis domesticae, habet supra se caput, rectorem civitatis. Et per hunc modum nihil prohibet caput Christi esse Deum, cum tamen ipse Christus sit caput Ecclesiae.

Ad tertium dicendum, quod caput habet manifestam eminentiam respectu cæterorum exteriorum membrorum; sed cor habet quandam influentiam occultam. Et ideo cordi comparatur Spiritus Sanctus, qui invisibiliter Ecclesiam vivificat et unit, capiti autem comparatur ipse Christus secundum visibilem naturam, secundum quam homo hominibus præsertur.

COMMENTARIUS.

1. Quid D. Thomas nomine Ecclesiae intelligat in hoc articulo. — Quoniam hæc capitulum metaphorica est, non potest pro-

¹ Q. præced., art. 9.

² Loco cit. in argum.

prie de ea disputari, nisi prius constet, quid per illam metaphoram significetur; et ideo merito D. Thomas in hoc articulo ad tres conditiones reduxit rationem capituli, in quibus hoc caput mysticum naturale caput imitatur, scilicet, ut sit aliquo modo primum in ordine, et excedat perfectione, et in alia membra influat; querere ergo an Christus sit caput, nihil aliud est quam querere an habeat has tres conditiones, et præcipua difficultas est de tertia, tum quia illa est quæ præcipue attenditur in capite, præsertim mystico seu morali; tum etiam quia de aliis duabus conditionibus satis ex superioribus constat, eas in Christo reperiri. Quid vero nomine Ecclesiae in hoc titulo D. Thomas intelligat, non satis manifestum est, an, scilicet, intelligat solam Ecclesiam militantem in hominibus, an vero simpliciter totam Ecclesiam, ut ex Angelis et hominibus constat, et partim militat, partim triumphat; doctrina enim articuli in utroque sensu vera est, et ad utrumque accommodari posse videtur; si tamen D. Thomas attente legatur in hoc et sequentibus articulis, non obscure intelligi poterit, eum de Ecclesia in posteriori sensu fuisse locutum; ex hoc enim principio hic stabilito, scilicet, quod Christus est caput Ecclesiae, infert in sequentibus esse caput hominum et Angelorum, ut expresse videri potest in art. 4; et hoc modo loquitur Paulus de Ecclesia, loco hie citato in argumento *Sed contra est*, ad Ephes. 4, cum inquit: *Et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam*; præmisserat enim Christum esse constitutum supra omnes principatus, etc.

2. Explicato titulo, responsio est facilis, Christum, scilicet, esse caput totius Ecclesiae, cuius assertionis probatio in articulo clara est. Solum in prima conditione advertere oportet, quod D. Thomas ait, gratiam Christi esse priorem non tempore, sed secundum propinquitatem ad Deum, per quam propinquitatem non videtur intelligere specialem conjunctionem per gratiam unionis, sed prioritatem in ordine intentionis, quia, scilicet, gratia Christi in mente et intentione divina fuit prior; hoc enim probat ratio, quam statim subdit, quia omnes alii, nimis Angelii et homines (juxta expositionem datam), receperunt gratiam per respectum ad gratiam ipsius. Unde fit etiam tertiam conditionem, scilicet, quod habeat virtutem influendi in omnia membra Ecclesiae, eodem modo esse intelligentiam, quanquam testimonia, quibus D.

Thomas utitur, de solis hominibus sufficienter exponi posse videantur, scilicet ad Rom. 8: *Quos præscivit et prædestinavit; et Joan. 1: De plenitudine ejus omnes accepimus*. Sed primum testimonium D. Thomas intelligere videtur de omnibus prædestinatis; in posteriori vero intelligi potest, Joannem loqui non ut hominem tantum, sed ut membrum Ecclesiae, quæ tota ex plenitudine Christi sanctificatur.

3. De solutione ad 1, dicendum est late infra, q. 13, et q. 62, quomodo, scilicet, Christus vel per humanitatem suam, vel per sacramenta gratiam influat.

ARTICULUS II.

Utrum Christus sit caput hominum quantum ad corpora, vel solum quantum ad animas¹.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod Christus non sit caput hominum, quoad corpora; Christus enim dicitur caput Ecclesiae, in quantum influit spiritualem sensum et motum gratiae in Ecclesiam. Sed hujus spiritualis sensus et motus capax non est corpus; ergo Christus non est caput hominum secundum corpora.

2. Præterea, secundum corpora communiam cum brutis. Si ergo Christus esset caput hominum quantum ad corpora, sequeretur quod etiam esset caput brutorum animalium; quod est inconveniens.

3. Præterea, Christus corpus suum ab aliis hominibus traxit, ut patet Matth. 1, et Luc. 3. Sed caput est primum inter cætera membra, ut dictum est²; ergo Christus non est caput Ecclesiae quantum ad corpora.

Sed contra est quod dicitur Philip. 3: *Reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis sue.*

Respondeo dicendum, quod corpus humanum habet naturalem ordinem ad animam rationalem, quæ est propria forma ejus et motor. Et in quantum quidem est forma ejus, recipit ab anima vitam et cæteras proprietates convenientes humano corpori, secundum suam speciem; in quantum vero anima est motor corporis, corpus instrumentaliter servit animæ. Sic ergo dicendum est, quod habet vim influendi humanitas Christi, in quantum est conjuncta

¹ 3, d. 13, q. 2, art. 2, q. 3. Et Veri., q. 29, art. 4, ad 4. Et op. 60, c. 3, col. 7.

² Art. præc., ad 3.

Dei Verbo, cui corpus unitur per animam, ut supra dictum est¹. Unde tota Christi humanitas, secundum, scilicet, animam et corpus, influit in homines, et quantum ad animam, et quantum ad corpus; sed principaliter quantum ad animam, secundario quantum ad corpus. Uno modo, in quantum membra corporis exhibent arma justitiae in anima existenti per Christum, ut Apostolus dicit, Rom. 6. Alio modo, in quantum vita gloriae ab anima derivatur ad corpus, secundum illud Rom. 8: *Qui suscitavit Christum Jesum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.*

Ad primum ergo dicendum, quod sensus spiritualis gratiae non pervenit quidem ad corpus primo et principaliter, sed secundario et instrumentaliter, ut dictum est².

Ad secundum dicendum, quod corpus animalis bruti nullam habitudinem habet ad animam rationalem, sicut habet corpus humanum. Et ideo non est simile.

Ad tertium dicendum, quod, licet Christus traxerit materiam corporis ab aliis hominibus, vitam tamen immortalem corporis omnes homines trahunt ab ipso, secundum illud 1 ad Corint. 15: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur.*

COMMENTARIUS.

1. Sensus hujus quæstionis, juxta dicta in præcedenti articulo est, an Christus ut auctor gratiae aliquid influat in corpora nostra.

2. Et respondeat affirmando, nam quamdiu hic vivimus, influit virtutem et auxilium, ut corpora nostra justitiae organa efficiantur, et ut non solum cor, sed etiam caro in ipsum exultet, ut sic facilius et virtutem operetur, et passiones vel crucem sustineat; denique omnia bona corporis, quæ sunt media utilia ad salutem æternam, propter Christum dantur, et ad hunc influxum pertinent; in futura autem vita influet corporum resurrectionem, et vitam immortalem, et alias dotes corporis gloriosi; est ergo Christus caput etiam corporum, quamvis secundario, quia bona gratiae, quibus corpus est capax, secundaria sunt, et minus principalia in illo ordine. Unde etiam fit Christum secundum corpus suum habere rationem capituli, quia per corpus suum nos redemit, et sanguine suo nos lavit, et in statu

¹ Q. 6, art. 4.

² In corp. art.

gloriæ per corpus suum beatificabit corpora nostra, et per modum efficientis, et per modum objecti; non est tamen necesse ut semper per actionem corporis influat in corpora, et per actionem animæ in animas, nam etiam per actionem corporis potest influere in animam, et per actum animæ in corpus; quod quidem de influxu morali manifestum est, nam per passionem corporis satisfecit, et liberavit animas a pena, et per actus animæ meruit ipsis corporibus gloriam. De influxu vero physico dicitur infra, q. 13, et haec videntur sufficere ad hujus articuli expositionem.

ARTICULUS III.

*Utrum Christus sit caput omnium hominum?*¹

1. *Ad tertium sic proceditur. Videtur quod Christus non sit caput omnium hominum; caput enim non habet relationem, nisi ad membra sui corporis. Infideles autem nullo modo sunt membra Ecclesiae, quæ est corpus Christi, ut dicitur Ephes. 1. Ergo Christus non est caput omnium hominum.*

2. *Præterea, Apostolus dicit, ad Ephes. 5, quod Christus tradidit semetipsum pro Ecclesia, ut ipse exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi. Sed multi sunt etiam fideles in quibus invenitur macula, aut ruga peccati. Ergo nec etiam omnium fidelium Christus est caput.*

3. *Præterea, sacramenta veteris legis comparantur ad Christum, sicut umbra ad corpus, ut dicitur Colos. 2. Sed Patres Veteris Testamenti sacramentis illis suo tempore serviebant, secundum illud Hebr. 8: Qui exemplari et umbræ deserviunt cœlestium. Non ergo pertinebant ad corpus Christi, et ita Christus non est caput omnium hominum.*

Sed contra est quod dicitur 1 Timot. 4: *Est Salvator omnium hominum, et maxime fidelium. Et 1 Joan. 2: Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi. Salvare autem homines, et propitiationem esse pro peccatis eorum, competit Christo, secundum quod est caput. Ergo Christus est caput omnium hominum.*

¹ Infra, q. 13, art. 3, corp., et q. 19, art. 4, corp. et ad 1; et 3, dist. 13, q. 2, art. 1, q. 2 et 3.

Respondeo dicendum, quod hæc est differentia inter corpus hominis naturale, et corpus Ecclesiae mysticum, quod membra corporis naturalis sunt omnia simul, membra autem corporis mystici non sunt omnia simul, neque quantum ad esse naturæ, quia corpus Ecclesiae constituitur ex hominibus, qui fuerunt a principio mundi usque ad finem ipsius. Neque etiam quantum ad esse gratiæ, quia eorum etiam, qui sunt in uno tempore, quidam gratia carent, postmodum habituri, aliis eam jam habentibus. Sic igitur membra corporis mystici accipiuntur, non solum secundum quod sunt in actu, sed etiam secundum quod sunt in potentia. Quædam tamen sunt in potentia, quæ nunquam reducuntur ad actu. Quædam vero sunt quæ quandoque reducuntur ad actu. Et hoc secundum triplicem gradum, quorum primus est per fidem, secundus per charitatem, tertius per fruitionem patriæ. Sic ergo dicendum est quod, accipiendo generaliter secundum totum tempus mundi, Christus est caput omnium hominum, sed secundum diversos gradus. Primo enim et principaliter est caput eorum qui actu uniuntur sibi per gloriam; secundo, eorum qui actu uniuntur sibi per charitatem; tertio, eorum qui actu uniuntur sibi per fidem; quarto vero, eorum quisib[us] uniuntur solum in potentia nondum reducta ad actu, quæ tamen est ad actu reducenda, secundum divinam prædestinationem; quinto vero, eorum qui in potentia sunt sibi uniti, quæ nunquam reducuntur ad actu; sicut homines in hoc mundo riventes, qui non sunt prædestinati, qui tamen ex hoc seculo recedentes totaliter desinunt esse membra Christi, quia jam nec sunt in potentia ut Christo uniuntur.

Ad primum ergo dicendum, quod illi, qui sunt infideles, etsi actu non sint de Ecclesia, sunt tamen de Ecclesia in potentia. Quæ quidem potentia in duobus fundatur. Primo quidem et principaliter in virtute Christi, quæ est sufficiens ad salutem totius humani generis; secundario, in arbitrii libertate.

Ad secundum dicendum, quod esse Ecclesiam gloriosam non habentem maculam neque rugam, est ultimus finis ad quem perducimur per passionem. Unde hoc erit in statu patriæ, non autem in statu vita; in quo si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, ut dicitur primæ Joannis primo. Sunt tamen quædam, scilicet mortalia, quibus carent illi qui sunt membra Christi per actualem unionem charitatis. Qui vero his subduntur peccatis, non sunt membra Christi actualiter,

sed potentialiter, nisi forte imperfecte, per fidem informem, quæ unit Christo secundum quid, et non simpliciter, ut scilicet, per Christum homo consequatur vitam gratiæ. Fides enim sine operibus mortua est, ut dicitur Jacob. 2. Percipiunt tamen tales a Christo quemdam actu vitæ, qui est credere; sicut si membrum mortificatum moveatur aliqualiter ab homine.

Ad tertium dicendum, quod Sancti Patres non insistebant sacramentis legalibus tanquam quibusdam rebus, sed sicut imaginibus et umbribus futurorum. Idem autem est motus in imaginem, in quantum est imago, et in rem, ut patet per Philosophum, in lib. de Memor. et remin.¹ Et ideo antiqui Patres, servando legalia sacra, servabant in Christum per fidem, et dilectionem eamdem qua et nos in ipsum ferimur. Et ita Patres antiqui pertinebant ad idem corpus Ecclesiae, ad quod nos pertinemus.

COMMENTARIUS.

1. Distinguit D. Thomas omnes homines qui a principio mundi usque ad finem futuri sunt, in tres ordines, beatorum, viatorum et damnatorum.

2. *Christus est caput beatorum et viatorum omnium.* — *Objectio.* — *Responsio.* — *Objectio.* — *Responsio.* — Et respondet Christum esse caput beatorum et viatorum omnium, in quocumque statu sint, non tamen damnatorum. Cajetanus beatorum nomine comprehendi putat antiquos Patres, qui in sinu Abrahæ existebant. Sed melius eos intelligimus sub nomine viatorum, quia per fidem adhuc ambulabant, et temporalem poenam damni, seu carrentiam visionis Dei, saltem propter culpam totius naturæ sustinebant; et in eodem ordine comprehenduntur sine ullo dubio animæ purgatorii, et omnes qui in hac vita mortali vivunt, sive sint prædestinati, sive reprobi, sive justi, sive injusti, fideles vel infideles; omnes enim, dum hic vivunt, possunt salvari, et Christi influxum suscipere. Dices: qui fide carent non sunt membra, sunt enim bis mortui, ut Judas dicit in sua Canonica, quia neque spiritualem vitam, neque aliquem illius motum participant. Dicetur fortasse hæc esse membra in potentia, sicut ea, quæ fidem habent, et non charitatem, sunt membra mortua actu, viva autem in potentia. Sed contra,

¹ Cap. 2, in med., tom. 2.

ergo Christus erit caput illorum in potentia, non in actu. Respondetur negando consequentiam, duo enim in capite considerari possunt: aliud est ipsum esse capitum, aliud est actualis unio membrorum ad ipsum. Christus igitur actu habet quidquid ad esse seu constitutionem capitum pertinet, et de se potens est ad influendum in omnia membra, et sine ulla sui mutatione omnibus uniri potest, si ipsa illi conjungi velint; interdum etiam habet aliquam influentiam in eos qui tantum sunt membra in potentia, in mittendo alias illustrationes, seu inspirationes, ut eos paulatim ad suam fidem et amorem trahat; est enim hoc caput ita efficax, ut possit agere in membrum separatum, seu in potentia tantum, ut illud sibi tandem conjungat.

3. *Christus non est caput damnatorum.* — *Objectio.* — *Responsio.* — In tertio ordine constituuntur damnati, et in eo comprehenduntur, tam illi qui propter actuale, quam qui propter solum originale peccatum a regno cœlorum exclusi sunt, et horum omnium negatur Christum esse caput, quia nullum gratiæ influxum illis tribuit, neque illi sunt in statu quo possint illum participare, quia pro illis, ut in eo statu existentibus, Christus nec sua merita, nec satisfactionem obtulit. Dices: damnati in inferno puniuntur citra conditum; sed hoc beneficium confertur illis propter Christi merita; ergo jam sentiunt aliquem influxum a Christo. Pueri etiam qui in solo originali mortui sunt, recipiunt aliquando (ut credibile est) aliquam Dei cognitionem et amorem, et aliquem modum felicitatis; sed hoc totum non immerito in Christum revocari potest. Respondetur, hos omnes nullum beneficium sentire aut recipere ex meritis Christi perfectum, quia meritum Christi non communicatur alicui nisi per fidem, vel saltem remote propter dispositionem aliquam ad fidem obtinendam ordinatam, quæ omnia tandem ad charitatem et gloriam consequendam referuntur; isti autem omnes sunt jam incapaces fidei, et aliorum supernaturalium bonorum quæ in illa fundantur, vel per eam obtinentur; illa ergo, si quæ est, remissior poena in damnatis, non est ex meritis Christi, sed ex quadam generali providentia, et benignitate Dei; et simili modo, si bonum aliquod conferendum est iis qui in solo originali decedunt, illud solum erit naturalis ordinis, et ad generalem providentiam pertinebit.

4. *Reliqua, quæ hoc loco a D. Thoma insinuantur de membris Christi et Ecclesiae,*